

КУЛИК К. Д.,
аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.9:343.542.1-053.6

ІСТОРИЧНІ ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ВИТОКИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті, на основі узагальнених історичних відомостей та документів про заборони статевих зносин та/або інших сексуальних дій з особами, які не досягли статевої зрілості, досліджені історичні засади та розвиток кримінально-правової норми щодо розбещення неповнолітніх у Євразії.

Ключові слова: педофілія, педерастія, лесбійство, мужолозтво, содомія, розбещення неповнолітніх, шлюбний вік.

В статье, на основе обобщенных исторических сведений и документов о запрете половых отношений и/или иных сексуальных действий с лицами, не достигшими половой зрелости, исследованы исторические основы развития уголовно-правовой нормы развращения несовершеннолетних в Евразии.

Ключевые слова: педофилия, педерастия, лесбиянство, мужеложство, содомия, развращение несовершеннолетних, брачный возраст.

The article deals with historical backgrounds and development of the criminal law norms related to the corruption of a minor in Eurasia. Research is based on the overview of the historical facts and documents about the prohibition on any forms of sexual relationships with minors.

Key words: pedophilia, pederasty, sophism, sodomy, buggery, sexual abuse of minors, age of marriage.

Вступ. Неконтрольоване, часто викладене в цинічній формі розповсюдження інформації щодо будь-якого аспекту життєдіяльності людини, у тому числі стосовно інтимних стосунків, підсилює процеси розмивання загальнолюдських і культурних цінностей у тій частині населення, яка має схильність до сексуальних збочень. За таких умов існує реальна небезпека переростання психологічної патології у суспільно небезпечні дії, які заборонені кримінальним законом. Такі дії можуть мати вигляд статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 Кримінального кодексу України), або вчинення розпусних дій з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 156 КК України). Наведеними нормами законодавець захистив від злочинних посягань осіб, які через малий вік, психологічну та фі-

зичну несформованість, відсутність життєвого досвіду не можуть себе захистити. Злочини проти статевої свободи та недоторканості осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку, становлять підвищену суспільну небезпечність, оскільки їх наслідками є глибокі психологічні травми, які накладають відбиток на все подальше життя неповнолітнього і навіть можуть стати криміногенними чинниками для суспільства [9, с. 5]. Кожний історичний період існування людства і різні народи характеризуються своїми особливостями щодо поглядів на це питання. Для розуміння соціального навантаження і захисного сенсу цієї кримінально-правової норми необхідно детально проаналізувати історичний аспект виникнення заборон, які охороняли статево недоторканість малолітніх та неповнолітніх осіб.

Історія людства містить безліч різних заборон щодо статевих стосунків із дітьми. Деякі з них були зумовлені суто раціональним поглядом на репродуктивні функції роду, деякі – національним менталітетом та культурними особливостями, релігійними приписами. Жерці, священики, а згодом й законодавець, відводили врегулюванню сексуального життя народу не останнє місце, розуміючи важливість цього питання для стабільності та розвитку суспільства.

Постановка завдання. Історії сексуальних заборон і приписів присвятили свої дослідження фахівці в галузі соціології, психології, психіатрії, кримінального права, кримінології. Слід зазначити серйозний внесок у розвиток таких науковців, як Ю. Антонян, О. Івік, О. Синеокий, І. Коң, В. Гітін, Р. ван Гулик, Є. Торчинов, та інших. Але вищезазначені автори розглядали загальні питання охорони неповнолітніх осіб від сексуальних посягань у загальному контексті сексуальних злочинів і перверсій, тобто не розмежовували специфіку вчинення протиправного статевого акту стосовно неповнолітньої особи (у різних формах) і розбещення неповнолітніх. Справа в тому, що лише з розвитком суспільства та юридичної техніки діяння розбещення виділили в окремий склад злочину. Наявність такого відокремлення є своєрідним індикатором рівня свідомості та юридично оформленого волевиявлення суспільства до самозбереження й самовідтворення. У зв'язку з цим постає необхідність окремого сфокусованого саме на проблемі розбещення неповнолітніх (малолітніх) дослідження. Це питання щільно пов'язано з віковою межею легітимності статевих стосунків. Слід сказати, що наявні історичні відомості досить часто носять фрагментарний характер, що ускладнює їх систематизацію.

Результати дослідження. Перші згадування про заборони розбещення неповнолітніх (малолітніх) знаходимо в традиціях і правових нормах Стародавньої Греції та Спарти. У Греції в VII ст. до н. е. існував звичай, згідно з яким ініціювання хлопчика починалося з його викрадення дорослим чоловіком (у цей період практично по всій Греції була узаконена одностатева любов для чоловіків). Старший друг залучав підлітка до чоловічого союзу та навчав військової майстерності. Відносини між підлітком і його наставником (у тому числі сексуальні) вважалися такими, що мають почесний характер [10]. Але зв'язок чоловіка з маленьким хлопчиком був неприпустимим – гідною визнавалася тільки любов до юнака. Розбещення малолітніх розцінювали як злочин проти моралі. Афінські закони карали також за зваблення малолітнього без згоди його батька. За це винну особу засуджували до смертної кари або позбавлення цивільних прав (атимії) [16, с. 38]. Питання про вікову межу, перетинаючи яку хлопчик перетворюється в юнака, на законодавчому рівні врегульовано не було.

У Спарті X – VIII ст. до н. е. була традиція танців та змагань оголених дівчат у присутності юнаків, що мотивувалася необхідністю народження здорових нащадків. Нареченими ставали лише ті, які досягали шлюбного віку.

У Спарті, так само як і в Стародавній Греції, був легітимним одностатевий зв'язок не тільки для чоловіків, а й для жінок. Характерною історичною рисою ставлення до лесбійства, яка простежується не тільки в Греції, а й у більшості народів (за виключенням Індії та стародавньої Русі) є те, що суспільство не вбачало в цьому явищі соціальної небезпеки, отже й не вважало за потрібне забороняти його чи піддавати нормативній регламентації. Для гомосексуальних же контактів чоловіків певні соціальні межі існували. Традицією для такого статевого життя був чітко зазначений початковий вік – дванадцять років. Плутарх у своїй книзі «Стародавні звичаї у спартанців» особливо наголошує, що кохання до юнаків мало в населення Лакедемона виключно духовний характер [15].

Розвиток інфраструктури і права в Стародавньому Римі позначився падінням моральної культури людей. Хоч імператори того часу законодавчо врегульовували відносини

у сфері моральності, але це не давало необхідних результатів. Античний історик Діонісій Галикарнаський повідомляє про перші верховні накази стосовно особистого життя римлян, які були проголошені засновником міста Ромулом в усній формі. Ними сексуальна свобода квіритів не обмежувалася, хоча й розпуста не заохочувалася.

У римському кримінальному праві імператорського періоду виділяли такі види злочинів, як от злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи. До останніх належали звалтування, розбещення неповнолітніх, подружня невірність. За вчинення усіх цих злочинів передбачалося покарання у виді праці на рудниках, а для привілейованих прошарків суспільства – заслання [16, с. 42].

З часом римські звичаї вже не відзначалися попередньою суворістю. Лівій описує одну історію, в якій римляни справляли вакхічні таїни. «Спочатку в ці таїни були посвячені лише обрані, але згодом поряд з чоловіками до них були допущені жінки, а для того, щоб залучити ще більше бажаючих, обряди почали супроводжуватися хмільними застільями. Після того, як вино розпалювало пристрасть, а нічний зв'язок жінок з чоловіками та підлітків з дорослими остаточно придушило почуття сором'язливості, стала розповсюджуватися всіляка розпуста, бо кожний мав під рукою можливість задовольнити той порок, до якого більше схилився» [10]. До таких таїнств залучали осіб молодше двадцяти років, бо їх легше було спокусити на шлях розпусти й злочинів. Дозволяючи одностатеві зв'язки, римляни, на відміну від греків, ніколи не вважали їх такими, що сприяли хоробрості, й не надавали їм педагогічного значення.

У кінці I ст. до н. е. для укріплення інституту сім'ї імператор Август доповнив закон про шлюб новими вказівками. За вказівкою імператора всі римські чоловіки одружувалися віком від 25 до 60 років (окрім солдат), а жінки – від 20 до 50 років. Також імператор Август заборонив домовленість (заручення) з нареченою, яка молодше десяти років. А строк між домовленістю та шлюбом обмежив двома роками. Таким чином, вважалося правомірним ставтеве життя дівчинки з 12 років.

У часи розквіту Римської імперії моральність продовжувала падати. Це підтверджується невідомим римським автором у «Життєписів августів». Імператор Геліогабал заохочував кохання за гроші. Він «із цирку, з театру, зі стадіону, з лазень зібрав у громадському приміщенні звідників, продажних чоловіків і найбільш розбещених хлопчиків та молодих людей, вимовив перед ними промову, називаючи їх соратниками; він розмірковував про різного роду положення тіла та насолодах» [10].

У варварських королівствах Західної Європи в епоху середньовіччя почала формуватися система права германського типу. Вона стала другим після римського права джерелом європейської правової культури. Салічною Правдою (V – VI ст.) у главі XXV передбачено норми, які в параграфі 2 забороняли позашлюбні статеві зносини з вільною дівчиною навіть за її згодою. А напад на дитину був однією з обтяжуючих обставин, порушенням загальноприйнятих розумінь честі [16, с. 46–47].

У 1553 р. в Англії прийшла до влади Кривава Мері. Вона розпочала процес послаблення кримінального переслідування сексуальних девіантів. Але вже в 1650 р. було прийнято Акт про припинення огидних гріхів кровозмішення, перелюб та позашлюбне співжиття.

Епоха Відродження ознаменувалася посиленням процесу еротизації культури, який вже не викликав сексуальної нестриманості. У кінці XVII – XVIII ст. послаблюється, а згодом зовсім відміняється відповідальність чоловіків за спокушання незайманої дівчини, що в середньовіччі каралося досить суворо. У ці часи в Лондоні з'явилися перші публічні будинки, де надавали сексуальні послуги дівчатка 14–15-літнього віку, а до XIX ст. вік повій знизився і складав 12 років. Новітній період розвитку Англії позначився всебічним укріпленням моральних основ молоді. Параграфом 5 Закону «Про злочин (покарання)» (1997) (Crime (Sentences) Act) зафіксовано правові заборони щодо сексуальних зносин з малолітніми – за «сексуальні відносини з дівчиною, що не досягла 13-річного віку» [13, с. 88].

У Франції згідно з п. 144 глави «Про шлюб» Французького цивільного кодексу 1804 р. заборонялося одруження чоловіків до 18 років, жінок до 15 років [7]. Кримінальний кодекс Франції 1810 р. визначив такі види сексуальних злочинів, як спонування до розпусти (ст. 334), сексуальні злочини з дитиною, що не досягла 15-річного віку (ст. 332) [2].

Ст. 185 Кримінального кодексу Іспанії (1995 р.) передбачає окремі кримінально-правові заборони непристойних ексгібіціоністських дій перед особами, які не досягли шіст-

надцяти років або страждають на психічні захворювання. За цей злочин особа карається штрафом у розмірі від трьох до дев'яти місячних зарплат [6].

З середини XX ст. у Швеції кримінальні заборони залишилися виключно щодо насильницьких проявів гомосексуалізму. Проте пізніше були криміналізовані статеві стосунки з неповнолітньою (до 18 років) особою, коли вона дає згоду на них після обіцянки одружитися [16, с. 87–89].

У сучасному кримінальному кодексі Швейцарії, який набув чинності з 1 січня 1942 р., розділ 5 має назву «Злочинні дії проти статевої недоторканості». Він містить визначення таких складів злочинів, як сексуальні дії з особами, які не досягли 16-річного віку, тобто з дітьми (ст. 187). Цікавим є те, що такі дії визнаються некараними, якщо вікова різниця осіб, що вчиняють їх, складає не більше 3 років (п. 2 ст. 187). Крім того, ст. 188 КК визнають злочинними сексуальні дії з неповнолітніми, які залежать від вихователя та особи, на яку покладено обов'язок опікуватися дитиною. Але у випадку одруження винної особи з потерпілою правоохоронним органам законодавець надав право відмовитися від кримінального переслідування (п. 2 ст. 188) [16, с. 96].

Законом від 23 липня 1993 р. були внесені зміни в КК ФРН, згідно з якими вчинення розпусних дій щодо розбещених дій відносно опікуваних осіб (параграф 174, абз. 1 і 3) та аналогічних дій відносно дітей (параграф 176, абз. 1–4, 5 № 2 і 6), що вчинені громадянами ФРН за межами держави, не залежить від криміналізації таких дій у законодавстві країни, де були вчинені ці злочини. Тобто покарання за розпусні дії призначалося громадянам Німеччини, які вчинили такі злочини в будь-якій частині світу.

Угорське кримінальне уложення про злочини і проступки (1879) містить кримінально-правові норми, які забороняли сексуальні відносини між родичами (параграф 235) і сексуальні відносини з «незайманою дівчиною віком до 14 років» (параграф 236) [5]. А серед сексуальних злочинів у КК Угорської Народної Республіки (1961) окремо виділено «Примус до розпусних дій» (параграф 277), «Протиприродні брудні дії» (параграфи 278–279), «Розбещення» (параграфи 280–281), «Розпуста у виді промислу», примус до неї і сприяння цьому (параграфи 283–285) та інші.

Про сексуальні традиції дохристиянської Русі інформації небагато, а щодо сексуальних заборон – ще менше. В історії християнства розпуста ніколи не заохочувалася. У IV ст., очікуючи кінця світу, Іоанн Златоуст наголошував, що в християн взагалі не повинно бути потреби в продовженні роду. Але, коли з'ясувалося, що кінець світу не настав, постала необхідність у продовженні роду, а саме – народженні дітей. Тоді церква взяла на себе регулювання сексуального життя християн. Забороні піддавалися шлюби між родичами до восьмого коліна, перелюбство, гріхопадіння незаміжніх жінок, а також сексуальні зносини в дні великих церковних свят. У «Номоканоні Іоанна Постніка» приблизно X ст. дається детальний опис різних гріхів. Серед гріхів було й розбещення дітей. Воно каралося молитовним й аскетичним способом життя протягом 12 років (покаяння або епитимія) за розбещення дівчинки і 16 років – за такі ж дії стосовно хлопчика.

У XIX ст. хлопці в селах вступали в перші сексуальні зносини з п'ятнадцяти років. А за повідомленням лікаря Рязанської губернії, у селах неможливо було знайти дівчину дорослішу 17–18 років, яка б зберегла цноту. У 1924 р. А. Залкінд написав статтю «Дванадцять статевої заповіді революційного пролетаріату», в якій першим пунктом йде заборона надто раннього статевого життя, а другим пунктом він зазначає, що необхідна статева стриманість до шлюбу, тоді як шлюб можливий тільки в стані соціальної та біологічної зрілості (тобто 20–25 років) [10]. На сьогодні в Російській Федерації вік згоди на сексуальні відносини – 16 років, а вік вступу в шлюб – 18 років.

У Візантії у 726 р. була прийнята Еклога, яка являла собою скорочений звід із образних юридичних творів імператора Юстиніана. У відповідності до неї було введено невідоме раніше візантійському праву заручення з 7 років. Шлюбний вік для чоловіків встановлювався в 15 років, а для жінок – у 13 років. Такі нововведення були пов'язані з глибоким проникненням християнської релігії і моралі в шлюбно-сімейне право. Еклога в ст. 31 встановлювала суворе покарання за збещення неповнолітньої (особи до 13 років). За це злочинець піддавався обрізанню носа і додатково передавав половину свого майна потерпілій. Суворо каралося і скотолозтво і мужолозтво, але содомія щодо хлопчиків віком 12 років не вважала-

ся злочином. Це пояснювалося тим, що малолітні потерпілі начебто не розуміли що з ними робили (ст. 38) [8, с. 241–242].

Прямої історичних доказів юридичних заборон щодо можливості вступу в статеві зносини з дітьми в Стародавньому Міжріччі від початку існування їх народів немає. Законами, які діяли на цих територіях, були закріплені норми, що забороняли прелюбодіяння, кровозмішення та зґвалтування, тобто охороняли статеву свободу та статеву недоторканість від аморальних, біологічно шкідливих та насильницьких посягань. Діти за тих часів перебували в повному підпорядкуванні батьків, а саме батька. Вони були його власністю, не мали ніяких прав, поки не досягали певного віку, через що вирішення батьком їх долі прирівнювалося до закону.

Заборона вступу в статевий зв'язок з особою, яка не досягла статевої зрілості, в Індії регулювалася традицією та релігією. Традиційно склалося, що в шлюб вступали в дуже ранньому віці. Батьки, у яких народилася дочка, одразу починали шукати їй чоловіка. Знайти підходящу пару було важко, оскільки одружувалися виключно за релігійними догматами з урахуванням належності до варн (каст). Чоловіки могли побратися при досягненні 24 років, а дівчата – восьми. Дівчинка, якій виповнилося тринадцять або п'ятнадцять років, вже вважалася «старою дівою», знайти їй чоловіка було практично неможливо.

У главі третій Артхашастри (книга III «Область діяльності суддів») зазначається, що жінка стає повнолітньою у 12 років, а чоловік – у 16 [1, с. 71]. Закони Ману регулюють це питання так: «Тридцятирічний чоловік хай бере дванадцятирічну дівчину, яка йому сподобалася, двадцяти чотирирічний – восьмирічну» [10]. У III ст. до н. е. закони Каутильї передбачали такі злочини проти моральності, як зґвалтування та позбавлення цноти. Особи, які позбавили цноти маленьку дівчинку, каралися дуже суворо – відрубалася рука або накладався штраф у 400 пана.

У 1860 р. під впливом англійських колонізаторів в Індії був законодавчо обмежений вік для вступу в статевий зв'язок (у шлюбі чи поза ним). Для жінок мінімальним віком вступу в статеві зносини став 10 років. Потім цей вік поступово зростав до 12 і 14 років, хоча на практиці ніхто не контролював статеві зносини наречених. У 1929 р. були прийняті так звані «Закони Шарди», направлені проти дитячих шлюбів, однак стародавні закони були сильнішими. Уряд Індії встановив вік вступу в шлюб 18 років для жінок і 21 рік для чоловіків. Але перепис населення у 2001 р. показав, що три мільйони індіанок стали матерями до того, як їм виповнилося п'ятнадцять років. Згідно зі ст. 375 КК Індії, зґвалтуванням визнається злочин, вчинений чоловіком, який перебуває в статевих зносинах з жінкою при одному з п'яти окремо визначених випадках, серед яких – «за згодою жінки або без згоди, якщо вона не досягла 16 років» [12]. Для запобігання ранньому заміжжю дівчат, зґвалтуванням визнавалися статеві зносини з жінкою, що не досягла 10-річного віку. У 1925 р. цей вік було підвищено до 13 років, а в 1949 р. – до 15 років.

Судебник Мхітара Гоша (кінець XII ст. – початок XIII ст.) (Вірменія) забороняв сексуальні відносини з малолітніми – ст. 54 «Про порушення обітниць дитинства», заборони кровозмішення в ст. 108 [3, с. 462–465]. У Судебнику Смбага Спрапета (1265 р.) містилася норма «Про удушення дитини заради розпусти» (ст. 164) [4, с. 475].

В мусульманських країнах чоловік міг мати статеві стосунки з хлопчиком, але не повинен був виконувати рецептивну (пасивну) роль. За шаріатом повнолітніми вважалися юнаки, що досягли 12-річного віку, і дівчата – 9-річного [16, с. 59–63]. Примушення до вступу в статевий зв'язок чи власне зґвалтування здавна в ісламському світі вважалися одним із найпринизливіших злочинів.

На території України вперше встановлено відповідальність за розбещення неповнолітніх Кримінальним уложенням 1903 р.: ч. 3 ст. 515 забороняла вчинення любострасних дій з розбещенням, але без статевих зносин [11]. Неповнолітніми вважалися особи, які не досягли 17 років. Усі наступні Кримінальні кодекси України також містили аналогічні норми. З прийняттям КК УРСР 1960 р. було змінено диспозицію і санкцію цієї кримінально-правової норми. Кодекс оголосив злочинними розпусні дії відносно особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Карався цей злочин позбавленням волі на строк до двох років або застосуванням на строк до трьох років.

Своєрідність східних країн – у релігійно-філософському підґрунті врегулювання сексуального життя та заборон у цій сфері. З давніх-давен життя китайського народу було під-

порядковано двом основним принципам: «лі» та «фа». «Лі» – це моральні основи, а «фа» – норми державного закону. Оскільки влада «лі», навіть, не підкріплена силою «фа», була дуже міцною, то велика кількість інститутів сімейного права і все, що стосувалося сексуальних заборон та приписів, довгий час залишалися підконтрольними традиції. Законодавці в ці питання не втручалися аж до VII ст. н. е.

Письмові згадки про вік, з якого мешканці Піднебесної розпочинали статеве життя, знаходимо в «Каноні Чистої діви» (Су-нью цзин). У бесідах говориться про те, що як чоловіки, так і жінки можуть вести сексуальне життя вже в п'ятнадцять років [10].

Наприкінці XII ст. у Китаї набули розповсюдження так звані «Таблиці достоїнств і гріхів» – списки гарних та брудних вчинків. Критерії їх оцінки спиралися на елементи різних релігій, але привалювала конфуціанська доктрина (наприклад, п'ятдесятма штрафними балами каралося «утримання надто великого числа дружин та наложниць»). У 1679 р. імператор Кансі увів суворі покарання за звалтування чоловіків і хлопчиків. Содомія (навіть добровільна) також каралася місячним тюремним ув'язненням і 100 тяжкими ударами [14, с. 133]. У 1983 р. Д. Сяогін закликав дати опір «розбещенню молоді буржуазною західною культурою». До кінця XX ст. у Піднебесній від сексуальних вольностей минулого не залишилося навіть згадки – стародавні даоські трактати «мистецтва спальні» частково були знищені, а все інше підпадало під дію закону про порнографію. На сьогоднішній день мінімальний шлюбний вік (вік дозволу на сексуальні дії) – 20 років для жінки та 22 роки для чоловіка.

Заборона на вступ у статевий зв'язок з особами, які не досягли шлюбного віку, існувала й в історії Японії. У 701 р. був складений перший кодекс законів, над яким працювала комісія в складі вісімнадцяти осіб. Він закріплював конфуціанські вимоги щодо заборони статевих зносин до шлюбу. Потім окремі норми продовжували удосконалювати. На початку XVII ст. імператор Мінамото Токугава Ієясу (1542–1616 рр.) встановив мінімальний шлюбний вік для чоловіків – п'ятнадцять років, і для жінок – тринадцять років.

У Японії у відповідності до стародавньої традиції, яка збереглася і сьогодні, дозволено одностатеве кохання. Японці називають це «нансеку» («чоловічий шлях»), пов'язують із самурайським культом хоробрості та вірності і вважають важливим елементом своєї культури. Японський філософ Я. Цунетомо в трактаті «Заховане в листві», яка стала кодексом честі японських воїнів, посилався на відому цитату І. Сайкаку (шанованого письменника XVII ст.): «Підліток без старшого коханця – все одно, що жінка без чоловіка» [10]. Але Цунетомо категорично виступає проти статевого розбещення, наголошуючи на те, що юнак повинен перевіряти почуття старшого протягом п'яти років, і тільки після впевненості в його щирих намірах міг відповісти взаємністю. Єдиним обмеженням до одностатевого кохання у Японії є порівняно підвищений шлюбний вік у деяких префектурах, ніж для традиційних пар (для жінок – 16 років, для чоловіків – 18 років).

Великим попитом також користується «ендзе косай» – підліткова проституція, яка полягає в тому, що школярка за невеликі гроші гуляє з похилим поціновувачем німфеток, милується з ним цвітінням сакури або вечеряє в ресторані. Таким чином, дівчинка заробляє кишенькові гроші, а чоловік отримує задоволення від спілкування, не вступаючи в протиріччя з законом.

Висновки. Історію виникнення кримінальної-правової норми щодо заборони розбещення неповнолітніх (малолітніх) можна простежити з Античних часів. Спочатку це було табу, яке керувалося традиціями та мораллю, а згодом ці норми отримали своє закріплення в нормативних актах, що регулювали суспільне життя на державному рівні. Їх зміст та суворість покарання змінювалися під впливом превалюючих систем цінностей, особливостей національного менталітету, історичних періодів, моральних, релігійних і культурних традицій. Найгуманніше покарання за розбещення осіб, які не досягли статевої зрілості, було в християнській Русі: воно полягало в молитовному й аскетичному способі життя та передбачало моральне виправлення та духовне очищення злочинця. Законодавці переважної більшості інших країн за означені дії карали позбавленням кінцівок або життя злочинця. Мінімальний вік можливості вчиняти статеві дії щодо дівчинки було зафіксовано в Індії (8 років), а для хлопчиків – у Спарті та Стародавній Греції (12 років). З розвитком суспільства простежується тенденція підвищення віку, осіб щодо яких вчинення сексуальних дій вважається злочинним. Зміст суспільної небезпечності цього діяння осмислювався суспільством протягом всієї історії людства,

що і зумовило наступне виділення розбещення неповнолітніх в окремий склад злочину. Таким чином, чим більше суспільство цивілізоване, тим більше воно опікується психологічним здоров'ям неповнолітніх (малолітніх) та рівнем моральності соціуму. Дослідження виникнення та історичного розвитку кримінально-правової норми щодо розбещення неповнолітніх дасть можливість глибокого вивчення сутності цієї норми для того, щоб розробити ефективний комплексний механізм запобігання вчиненню цього злочину.

Список використаних джерел:

1. Артхашастра (книга III «Область діяльності суддів») // Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / В.А. Томсинов. – Москва : ЗЕРЦАЛО, 1999. – 71 с.
2. Кримінальний кодекс Франції 1810 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://djerelo.com/legal-science/81-istoria-derzhavu-i-prava-zarubizhnuh-krain-dzherela/5160-86-krum%D1%96nalnyu-kodeks-franc%D1%96yi-1810-r>.
3. Судебник Мхитара Гоша (кінець XII ст. – початок XIII ст.) Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб.] у 2 т. / за ред. В.Д. Гончаренка. – К. : Ін Юре, 1998. – Т. 1. – С. 462–465.
4. Судебник Смбага Спарапета (1265 р.) Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб.] у 2 т. / за ред. В. Д. Гончаренка. – К. : Ін Юре, 1998. – Т. 1. – С. 280–475.
5. Угорське кримінальне уложення про злочини і проступки (1879 р.) Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн : [навч. посіб.] у 2 т. / за ред. В. Д. Гончаренка. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – К. : Ін Юре, 2000. – Т. 1: З найдавніших часів до початку XX ст. – С. 432–433.
6. Уголовный кодекс Испании (1995г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID>.
7. Французский гражданский кодекс 1804 года. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права : [учеб. пособие] / [В.Н. Садилов] ; под ред. З.М. Черниловского. – Москва : Гардарики, 1996. – 280 с.
8. Эклога. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / В.А. Томсинов. – Москва : ЗЕРЦАЛО, 1999. – С. 241–242.
9. Гусева О. Н. Педофильная виктимизация и виктимологическая профилактика педофильных преступлений : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.Н. Гусева. – Москва, 2011. – 238 с.
10. Ивик О. История сексуальных запретов и предписаний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.e-reading.ws/chapter.php/1010180/5/Ivik_-_Istoriya_seksualnyh_zapretov_i_predpisaniy.
11. История развития законодательства об ответственности за половые преступления [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.studyaw.narod.ru/kursup3/kursup3_6_1.
12. Капинус О.С. Ответственность за изнасилование в современном уголовном праве [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo174.ru/iznas.php>.
13. Козочкин И.Д. Уголовное право зарубежных государств [учеб. пособие] / под ред. И.Д. Козочкина. – Москва : Омега-Л, Ин-т международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003. – 576 с.
14. Кон И.С. Лунный свет на заре. Лики и маски однополой любви / И.С. Кон. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Олимп : АСТ, 2003. – 574 с.
15. Плутарх Морали / Плутарх – Москва : ЭКСМО-Пресс ; Харьков : Фолио, 1999. – 1120 с.
16. Синеекий О.В. Психолого-правові проблеми кримінальної сексопатології. Вступ до криміноперверсології : монографія / передм. О.О. Дудорова ; Запоріж. нац. ун-т каф. кримін. права та правосуддя; Запоріж. юрид. ін.-т ДДУВС, каф. юрид. психології, суд. медицини та психіатрії; Запоріж. облбюро суд.-мед. експертизи. – Х. : Право, 2009. – 752 с.

